

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

97213

NIK PO ZBIRKAH
A MUZEJA V LJUBLJANI
POSEBNI ODTIS

FRANCE STELÈ
SPOMENIŠKI URAD

LJUBLJANA 1931

97213

97213

7 Oct 1950

Spomeniški urad

Konservator dr. France Stelè

V ozki zvezi z Narodnim muzejem deluje Spomeniški urad, ki vrši v Dravski banovini vse posle nekdanje Centralne komisije za varstvo spomenikov. Ustanovljen je bil leta 1913 o priliki temeljite reorganizacije imenovane komisije kot eksponirani urad Centralne komisije za varstvo spomenikov v Ljubljani z delokrogom in pravicami Deželnega konservatorskega urada za Kranjsko. Po ustanovitvi skupne jugoslovanske države se je leta 1919 preimenoval v Spomeniški urad in razširil svoj delokrog na celo področje deželne vlade za Slovenijo. Po upravni delitvi tega ozemlja na Ljubljansko in Mariborsko oblast je urad posloval še nadalje za obe oblasti in pri tem razširil začasno svoje delo tudi na Mariborski oblasti pridruženo Medjimurje. Po organizaciji banske uprave Dravske banovine 1. 1929 se je področje zopet skrčilo na prejšnji obseg, samo da je bila do 1. septembra 1931 začasno izločena Bela Krajina. Sedaj posluje zopet za vse ozemlje jugoslovanske Slovenije. Vodja urada je od začetka do danes konservator dr. France Stelè. Od početka proračunskega leta 1930/31 dalje je konservator obenem banski spomeniški referent.

Delo urada se giblje v dveh smereh, v upravni in znanstveni. Kot banski spomeniški referent je konservator upravno središče za vse spomeniške zadeve banovine. V izjavo dobiva vse zadevne akte vseh oddelkov in stavi banu predloge. Razen tega je v stalnem stiku z mestnimi načelstvi avtonomnih občin in z obema škofijskima ordinariatoma v Ljubljani in v Mariboru. Za vsa usoda spomenikov zadevajoča dela, o katerih je na ta način obveščen, daje navodila, kako jih izvršiti, da se ne oškodujejo ali celo ne uničijo dokumentarične poteze prizadetih spomenikov. Stalno zasleduje razvoj važnejših del, beleži in fotografira med delom odkrite nove spomeniške momente. Že tu se upravno nadzorstvo stika z znanstvenim raziskavanjem, ki mu je posvečena cela druga plat konservatorskega dela. Ta je namreč namenjena sistematičnemu raziskavanju spomenikov, njih preteklosti in njih medsebojnih razmerij. Več kot polstoletna praksa namreč uči, da je edino gotovo jamstvo za pravilno ocenitev

vrednot danega varstvenega ozemlja in za pravilno usmeritev varstvenih ukrepov temeljito znanstveno poznanje spomenikov. Zato je s spomeniškim varstvom povsod ozko zvezana sestava in objava topografsko sestavljenih inventarjev spomenikov. Že častni konservator A. Stegenšek je pričel pred vojno pri nas s tem nujnim delom, ki se po vojni s sodelovanjem Spomeniškega urada, Umetnostno zgodovinskega seminarja, Umetnostno zgodovinskega društva in Zgodovinskega društva v Mariboru uspešno nadaljuje. Poleg velike zbirke fotografij (okr. 6000 negativov) pa služi temu cilju tudi zbirka akvarelnih skic in kopij, pavz, talnih načrtov važnih spomenikov in priročna knjižnica. Naš spomeniški urad goji kot posebno stroko odkrivanje in raziskavanje ostankov srednjeveškega slikarstva v Sloveniji. Na tem področju se nahajajo tudi njegovi najvažnejši znanstveni uspehi, ki so omogočili izpopolniti vrsto spomenikov stenskega slikarstva do srede 13. stol. nazaj ter začrtati osnovne poteze razvoja naše umetnosti do srede 12. stol. nazaj. Kratka zgodovina teh odkritij je sledeča: Prvo leto obstoja urada 1913/14 je služilo konservatorju za splošno orientacijo v materialu. Plod te poglobitve v tvarino je l. 1924 tiskani Oris zgodovine umetnosti pri Slovencih. Na rezultate te orientacije oprto se je takoj po vojni pričelo samostojno raziskovalno delo. Leta 1921 so bile preiskane in deloma na novo odkrite freske iz srede 14. in konca 15. stol. v stari cerkvi sv. Ožbalda na Jezerskem. Poiskan je bil v skladišču Narodne galerije na Dunaju in pozneje v ZUZ objavljeni velevažni slikani oltar iz začetka 16. stol. iz Kranja. Leta 1922 so bile najdene v cerkvi v Mrzlavi vasi in prenešene v muzej 4 table s 6 slikami iz srede 16. stol. Na Muljavi so bile l. 1922 in 1923 odkrite deloma pobeljene freske Janeza iz Ljubljane v prezbitteriju in ladji in ugotovljeno, da je letnica postanka 1456 ne pa 1453. Leta 1923 so bile preiskane vse do tedaj znane srednjeveške freske na slovenskem Štajerskem in v Prekmurju. Leta 1924 so bile preiskane in deloma na novo odkrite freske Janeza iz Ljubljane v cerkvi na Kamenem Vrhu pri Ambrusu in ugotovljena letnica postanka 1459. Isto leto so bile preiskane freske v Šoški dolini. Leta 1925 in 1926 so bile odkrite tri plasti fresk v podružnici na Vrzdencu pri Horjulu iz začetka 14., prvih desetletij 15. in iz druge polovice 15. stol. Leta 1926 so bile ponovno preiskane freske iz 14. stol. v Prekmurju in nedvomno ugotovljeno, da so delo različnih rok in delavnic. Leta 1926 in 1927 je bil restavriran slikani strop v stari grofiji v Celju, prvi veliki spomenik zgodnjega baroka v Sloveniji. Leta 1927 so bile odkrite renesanske freske iz l. 1526 v podružnici Marija Gradec pri Laškem; prenovljena je bila notranjščina župne cerkve v Stični in ugotovljeni važni stavbno zgodovinski detajli prvotne romanske cerkve. Leta 1928 so bili odkriti važni detajli prvotne samostanske stavbe dominikanskega samostana v Ptujju iz prve polovice 13. stol. ter freske iz srede 14. stol. in okr. 1520 istotam. Leta 1928 in 1929 so bile odkrite doslej deloma pobeljene freske v prezbitteriju stare cerkve v Turnišču iz prve polovice 14. in iz druge

polovice 14. stol. Leta 1929 so bile preiskane doslej neocenjene freske v podružnici na Čelovniku pri Zidanem mostu in na Vihru pri Št. Rupertu iz konca 15. stol. V podružnici v Stari Fužini v Bohinju so bile na fasadi odkrite freske iz prve polovice 15. stol. Leta 1930 sta bili odkriti in restavrirani dve plasti fresk iz prve polovice 14. in srede 15. stol. v župni cerkvi v Vitanju. Leta 1930 in 1931 je bila odkrita in restavrirana v baročni zazidana arhitektura iz prve polovice 13. stol. z bogatimi dekorativnimi detajli v samostanski cerkvi v Kostanjevici. Leta 1931 je bil restavriran velevažni slikani oltar iz Ptuja, katerega glavne slike je izvršil sredi 15. stol. Konrad Laib. Odkriti so bili ostanki fresk iz druge polovice 13. stol. v minoritski cerkvi v Ptujju.

Do proglasitve novega zakona o muzejih in varstvu starin za celo državo temelji spomeniško varstvo v Sloveniji na sledečih podlagah: Statut bivše avstrijske centralne komisije za varstvo spomenikov, objavljen z odlokom Ministrstva za uk in bogočastje z dne 2. avgusta 1911 in 12. aprila 1916 ter instrukcija za deželne konservatorje, objavljena z odlokom Ministrstva za uk in bogočastje z dne 7. februarja 1917 št. 20107 ex 1916. Glede varstva arheoloških in prazgodovinskih izkopnin posebej: Odredba deželnega predsedstva za Kranjsko št. 5214/Pr. z dne 24. decembra 1913. Glede varstva premakljivih spomenikov, prodaje in izvoza v inozemstvo posebej: Naredba Deželne vlade za Slovenijo z dne 26. marca 1921, Ur. List III., št. 64. Kolikor niso modificirane po novejših navedenih odredbah, v posameznih slučajih lahko služijo v oporo in še vedno veljajo tudi sledeče določbe bivšega avstrijskega Političnega zakonika: Hofkanzleidekret z dne 28. decembra 1818, Polit. Ges. Sammlung zv. 46, št. 124 in Hofkanzlei-Ministerialschreiben z dne 3. aprila 1827, Polit. Ges. Sammlung zv. 55, št. 46 (str. 71), ki prejšnjo naredbo modificira. Hofkanzleidekret z dne 30. julija 1828, Polit. Ges. Sammlung zv. 56, št. 79 (str. 243). Hofkanzleidekret z dne 15. junija 1846, Polit. Ges. Sammlung zv. 74, št. 77. Hofkanzleidekret z dne 14. avgusta 1846, Polit. Ges. Sammlung zv. 74, št. 92. Odredba Ministrstva za uk in bogočastje z dne 27. aprila 1856, št. 4882, odredba z dne 9. januarja 1861, št. 17552 in odredba z dne 30. januarja 1887, št. 10421 ex 1886. Odredba Ministrstva za notranje zadeve z dne 13. februarja 1875, št. 612/M. I. in z dne 19. novembra 1893, št. 3659/M. I.

L i t e r a t u r a. Poročila o delovanju Spomeniškega urada izhajajo od l. 1921 dalje v Zborniku za umetnostno zgodovino. — J. Malin in Fr. Stelè: **K r a t k a n a v o d i l a** za ohranitev arhivov in glavna načela spomeniškega varstva, Maribor 1928.

log
1911
1912
1913
1914
1915
1916
1917
1918
1919
1920
1921
1922
1923
1924
1925
1926
1927
1928
1929
1930
1931
1932
1933
1934
1935
1936
1937
1938
1939
1940
1941
1942
1943
1944
1945
1946
1947
1948
1949
1950
1951
1952
1953
1954
1955
1956
1957
1958
1959
1960
1961
1962
1963
1964
1965
1966
1967
1968
1969
1970
1971
1972
1973
1974
1975
1976
1977
1978
1979
1980
1981
1982
1983
1984
1985
1986
1987
1988
1989
1990
1991
1992
1993
1994
1995
1996
1997
1998
1999
2000
2001
2002
2003
2004
2005
2006
2007
2008
2009
2010
2011
2012
2013
2014
2015
2016
2017
2018
2019
2020
2021
2022
2023
2024
2025
2026
2027
2028
2029
2030
2031
2032
2033
2034
2035
2036
2037
2038
2039
2040
2041
2042
2043
2044
2045
2046
2047
2048
2049
2050
2051
2052
2053
2054
2055
2056
2057
2058
2059
2060
2061
2062
2063
2064
2065
2066
2067
2068
2069
2070
2071
2072
2073
2074
2075
2076
2077
2078
2079
2080
2081
2082
2083
2084
2085
2086
2087
2088
2089
2090
2091
2092
2093
2094
2095
2096
2097
2098
2099
2100

NATISNILA JUGOSLOVANSKA TISKARNA V LJUBLJANI